

PARTIZANI ROMÂNII ÎN CEHOSLOVACIA

Armatele 1 și 4 române au luptat în Cehoslovacia în perioada 1 ianuarie – 12 mai 1945. Pierderile înregistrate în luptă și raportate de unitățile române au fost de cca. 18.000 de oameni.

Misterul prizonierilor

La capitolul pierderi i-am inclus doar pe soldații care au murit în luptă, fără a-i lua în calcul și pe militarii care au fost răniți ori au fost dați dispăruți. Totalul militarilor români care au fost înhumați în Cehoslovacia este, însă, mult mai mare. Secția istorică a Marele Stat Major al Ministerului Apărării a întocmit, în 1957, un tabel cu 101 localități din Cehoslovacia în care au fost înhumați 33.928 eroi români căzuți în luptă. Ulterior, 10.384 militari români înhumați în Cehoslovacia au fost centralizați la Zvolen (1958).

Reprezentanții armatei au concluzionat, în 1947, că cifra de 33.928 militari români, căzuți în luptă, ar cuprinde și numărul militarilor răniți ori dispăruți. Clarificările au fost oferite de cehi în 1959. Aceștia, aniversând 15 ani de la eliberarea Cehoslovaciei, au intenționat să decoreze o serie de militari români. Problema a ajuns și pe masa de lucru a generalului Emil Bodnăraș, ministrul Apărării în perioada 1947-1955 și apoi prim-vicepreședinte și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1955-1961). Așa au apărut în evidențe o serie de militari români care au luptat în Cehoslovacia, deși figurau în registrele istorice ale unităților române ca prizonieri în U.R.S.S.!

Cum au ajuns, însă, niște prizonieri români, deținuți în lagărele sovietice, să lupte pe Frontul de Vest ?. Ipoteza că aceștia au evadat și au ținut neapărat să lupte pe front contra germanilor, nu stă în picioare. Le-ar fi fost mult mai ușor, dacă evadau, să ajungă în România, decât pe linia frontului din Cehoslovacia. Au făcut parte prizonierii români dintr-un plan pregătit de sovietici ?. Răspunsul a fost oferit de memoriile unora dintre prizonieri. Din lagărele sovietice, soldații români au fost

antrenați în tabere de lângă Kiev (477 km N de Odessa) și Moscova (330 km N-E de Iași) unde, au învățat de la cei „mai experimentați partizani sovietici (...) tactica luptei în spatele dușmanului, lupta în pădure, construirea și utilizarea a peste 70 feluri de mine, noțiuni de rezistențe, metode de minare, noțiuni de orientare în teren, topografia (...), precum și cunoașterea și mânuirea armelor, mânuirea parașutelor”. La finalul pregătirii, grupele de partizani purtând numele unor militari, revoluționari bolșevici și politicieni sovietici au fost înarmate și parașutate în spatele liniilor germane din Polonia și Cehoslovacia. Până în prezent se cunosc grupele de partizani Kalinin, Budionii, Lenin, Krasnov și Janok, în care au fost incluși și militari români, prizonieri în U.R.S.S.

Grupul Kalinin

20 de oameni, din care 6 români au format grupul Kalinin. Au fost dotați cu pistoale automate, o pușcă mitralieră, un aparat de radio, grenade și instrumente de orientare, fiind parașutați, în septembrie 1944, la N-V de orașul Tisovec, Slovacia (77 km E de Banská Bystrica). După un repaus de 24 de ore în Tisovec, partizanii s-au implicat în luptele din sectorul Lubenik (27 km E de Tisovec) – Jelsava (11 km S-E de Lubenik) unde voluntarii slovaci încercau să oprească înaintarea germanilor pe direcția Muran (16 km N-V de Lubenik) – Tisovec. Germanii au rupt linia frontului după 3 zile de luptă, concentrând care de luptă, tancuri și tanchete. Partizanii s-au retras pe muntele Kohut-Stolnica.

Partizanii își primeau sarcinile de luptă, prin radio, de la comandantul Frontului 4 Ucrainean. Așa se explică acțiunile desfășurate de membrii grupului Kalinin, noiembrie 1944, la sud de Tisovec. Astfel, au minat șoseaua ce ducea la Rybnik, Polonia (296 km N de Tisovec), distrugând trei mașini dintr-o coloană germană și au aruncat în aer un viaduct de cale ferată. Grupul a acționat în decembrie 1944 în zona localității Smolnik (40 km V de Košice). Cartierul general a fost stabilit pe muntele Volovec. Au hărțuit trupele germane din această zonă timp de o lună. Urmăriți și atacați, la 22 noiembrie 1944, de 150 vânători de munte germani, au avut șansa să atace din spate și flancul stâng unitatea germană, producându-i o pierdere de 49 oameni. Inamicul s-a retras. Partizanii au avut 3 oameni răniți, cel mai grav fiind

Lăutașu Nicolae, împușcat în membrele inferioare. Acesta a fost operat de un medic comunal. Din cauză că grupul se deplasa greu, partizanul Lăutașu a fost lăsat în grija unui pădurar. Casa acestuia a fost arsă ulterior de trupele germane, românii din grupul Kalinin pierzând orice contact cu N. Lăutașu.

Atacarea unei unități de jandarmi maghiari, adăpostită într-o școală, a fost una dintre acțiunile kaliniștilor. Soldații maghiari luaseră de la slovacii care se pregăteau de sărbători, alimente și băutură. Partizanii români au fixat mitralierele pe ușile și ferestrele școlii și au aruncat în interior 2 grenade. Cei care au ieșit afară au fost secerați. Au murit 32 de militari maghiari iar alți 3 au reușit să fugă. Partizanii și-au însușit alimentele din școală, deplasându-se la comandament.

Grupul Kalinin a reușit să elibereze numeroși prizonieri români și evrei, originari din Transilvania, folosiți de germani la muncă forțată pentru săparea tranșeelor. Prizonierii români din Cehoslovacia, eliberați de unitățile de partizani, nu prea au avut de ales. Au trebuit să se înscrie în unitățile respective. Așa se explică de ce partizanii, parașutați în grupe de până la 50 de oameni, ajungeau ulterior să formeze echipe de 200-300 de combatanți.

Comandantul Frontului 4 Ucrainean a ordonat grupului Kalinin, la jumătatea lunii ianuarie 1945, să se deplaseze în apropierea localităților Moldava - Iasov (29 km S-V de Košice), aflate între fronturi. Cum armatele române și sovietice au întâmpinat o puternică rezistență în regiunea Iasov – Somody, partizanii grupului Kalinin au primit ordinul de a transmite Frontului IV Ucrainean coordonatele unităților germane. Bombardați puternic de artileria sovietică în pozițiile aflate la V de Iasov și surprinși de atacul din spate al partizanilor, germanii sau retras abandonând o parte din armament. Partizanii au făcut joncțiunea cu Frontul IV Ucrainean. Sovieticii au hotărât, la 3 februarie 1945, soarta partizanilor din grupul Kalinin. Astfel, slovacii au fost lăsați la vatră, ungurii trebuiau să fie trimiși la Debrecen (86 km N-V de Oradea), românii să se întoarcă în țară iar sovieticii să ajungă, pentru refacere, la Kiev

Grupul Budionii

Şase români au făcut parte din grupul de partizani Budionii. Au fost lansați cu parașutele, în octombrie 1944, la Presov, Slovacia (44 Km N de Košice). Prima misiune a constat în atacarea, în zilele de 12 și 13 octombrie 1944, a unei coloane germane care transporta trupe și muniții pe frontul din Ungaria. Au fost distruse 10 mașini. La 21 ianuarie 1945 au minat, la ordinele comandantului Frontului IV Ucrainean, podul de la Banská Bystrica (216 Km V de Košice). Aruncarea în aer a podului a blocat retragerea trupelor germane. Grupe de 8-10 partizani au atacat o parte din coloanele germane, capturând materiale de război și prizonieri. Numărul componentilor grupului Budionii a crescut la 175 de oameni prin cooptarea în rândurile acestuia a soldaților eliberați din lagăre.

Grupul Lenin

Căpitanul Homenco Nicolae a condus grupul Lenin, format din 18 partizani, din care 5 erau români. Aceștia au fost lansați cu parașuta, la 14 octombrie 1944, în apropierea orașului Uzgorod, Ucraina (96 km E de Košice). Au reușit să arunce în aer o șoseaua în Uzgorod, distrugând 30 de autovehicule ale armatei germane. De asemenea, au distrus o garnitură de tren, un pod și o porțiune a căii ferate în aceeași localitate. Membrii grupului Lenin au fost ajunși din urmă de Frontul IV Ucrainean, fiind trimiși în țările de origine.

Grupul Krasnov

25 de prizonieri români din Lagărul 27 (situat lângă Moscova) au fost antrenați în aprilie 1944 în lupta de partizani. Patru dintre aceștia au fost incluși în Grupul Krasnov. Partizanii au decolat cu un avion, la jumătatea lunii septembrie 1944, de pe aeroportul Lviv (Lwów), Ucraina (260 km S-V de Uzgorod), aterizând la Sliac, Slovacia (8 km N de Zvolen). Aveau sarcina să saboteze aprovizionarea cu materiale de război a frontului german. În comuna Pukanec (48 km S-V de Zvolen), au oprit o mașină care transporta făină pentru lagărul de prizonieri din localitate. Șoferul și

însoșitorul acestuia nu au observat când partizanii au montat o mină în spatele autoturismului. Mașina a explodat după ce a intrat în lagăr.

Partizanii s-au apropiat de râul Hron și au intrat în comuna Žarnovica (45 km V de Zvolen). Deplasarea spre vest a fost destul de dificilă. Germanii au format unități speciale pentru eliminarea partizanilor, ajutați de localnicii care controlau satele lăturalnice și pădurile din jurul acestora. În momentul în care partizanii au ajuns la râul Nitra au observat că în localitățile Nitra (108 Km S-V de Zvolen) și Topolčany (33 km N de Nitra) erau concentrate garnizoane și tabere de antrenament ale armatei germane. Deși au traversat râul Nitra, au fost urmăriți de patrulă germane, reușind să se ascundă într-o pădure aflată între localitățile Trencin (116 Km N de Nitra) și Ilava (23 km N-E de Trencin).

Cu toate astea, au minat linia ferată de pe Valea Vahului. La fabrica de armament de la Dubnica nad Váhom (19 km N-E de Trencin), unde lucrau prizonieri slovaci, cehi, francezi și olandezi, supravegheați de armata germană, au minat linia de înaltă tensiune. Explozia a provocat pagube care au împiedicat reluarea producției cu o săptămână. Au fost eliberați 100 de prizonieri francezi, dintre cei care lucrau în uzină. O unitate germană a plecat în urmărirea partizanilor. Interceptându-i, i-au atacați din trei direcții. 12 partizani au luptat contra a 200 de soldați germani. Militarii germani au înregistrat de 20 de morți. Nu au existat pierderi în cadrul grupului Krasnov.

Un avion pilotat de doi ofițeri ai armatei canadiene a fost lovit de antiaeriana germană. Ofițerii s-au catapultat, fiind interceptați la sol de krasnoviști. Canadienii s-au integrat grupului, fiind transferați apoi la grupul de partizani Jelesnov.

Membrii grupului Krasnov au primit ordin, în februarie 1945, să se întoarcă la Kiev. S-au unit cu grupul Jelesnov, care avea aceeași misiune. În Munții Carpați, la cota 1.591, 20 de membri ai grupului Jelesnov au căzut într-o prăpastie. Au trecut Carpații la cotele 1.955 și 2.045 și, după ce s-au prezentat la Comandamentul Armatei Sovietice de la Brezno, Slovacia (49 km E de Banská Bystrica), au fost fiind trimiși la Kiev.

Grupul Janok

Partizanii din grupul Janok au fost antrenați la Krasnaia Gorka (140 km V de Sankt Petersburg), în iunie 1944. Au fost parașutați în Transilvania, pe linia Sărmășag (jud. Sălaj) – Babota (jud. Sălaj) - Supurul de Jos (jud. Satu Mare) la 20 km S-V de Carei (jud. Satu Mare). Aveau sarcina de a induce panică în unitățile maghiare și germane aflate în zonă și să informeze comandamentul sovietic despre mișcările de trupe din zona Carei în direcția Munților Carpați.

Informațiile erau culese zilnic și se trimiteau, prin radiograme cifrate, comandamentului sovietic. A urmat parașutarea, în ianuarie 1945, în apropierea satului Jánosovka, Slovacia (16 km S de Brezno). Trebuiau să identifice obiectivele cu caracter militar (depozite de muniții, aerodromuri, comandamente germane). Radista sovietică Tasea transmitea zilnic informațiile cu ajutorul cehului Hubert, care identifica punctele de observație și posibilele locații unde puteau să se camufleze germanii. Comandamentul sovietic, folosind aviația, bombarda zilnic căile de transport în baza informărilor primite de la grupul Janok. După ce membrii grupului Janok au aruncat în aer linia de înaltă tensiune care lega orașele cehe Moravská și Ostrava (185 km N-E de Brno), au primit misiunea, în aprilie 1945, de a acționa în zona orașului Praga (Cehia). Membrii grupului Janok au participat, până 15 mai 1945, alături de unitățile armatei sovietice la curățirea localităților din cehoslovace de unitățile germane.

Soarta partizanilor

Militarii români care au luptat ca partizani în Cehoslovacia au fost propuși pentru decorare de cehi, cu prilejul aniversării a 15 ani de la eliberarea Cehoslovaciei. Solicitarea a fost transmisă părții române de Ambasada Cehoslovaciei prin intermediul M.A.E. român. Înmânarea medaliilor a fost stabilită pentru ziua de 9 mai 1960. Generalul locotenent Burcă Mihail, adjunctul lui Leontin Sălăjan (ministrul al Apărării în perioada 19 marie 1957 - 21 martie 1961), i-a înmânat acestuia situația

partizanilor români care au luptat în Cehoslovacia. Leontin Sălăjan a aprobat, fără rețineri, lista celor propuși pentru decorare.

Este interesant de urmărit traseul militarilor români, care după ce au luptat în spatele liniilor germane din Cehoslovacia, au fost repatriați. Pentru patru dintre aceștia se cunosc mai multe detalii, în comparație cu alți 11 care, par a fi fost șterși cu buretele din orice tip de evidență. Să analizăm mai întâi situația celor care nu apar în evidențe. În primul rând, este vorba despre Cremene Alexandru și Vasile Gheorghe. Primul a decedat în 1953 la Sibiu. Paradoxal, în evidența deceselor pe care o deține primăria Sibiu, pentru perioada 1947-1960, nu figurează nici un o persoană cu numele Cremene Alexandru. Vasile Gheorghe a murit la Ploiești, în 1959. În evidența deceselor de la Primăria Ploiești figurează în 1959, cu același nume, un adolescent de 19 ani și un pensionar de 70 de ani. În nici un caz tânărul nu a luptat pe front când era un țânc. Cât despre pensionar, este puțin probabil să fi făcut față, la 55 de ani, antrenamentelor dintr-o tabără de partizani.

În al doilea rând, este vorba despre persoane care deși se știe unde au lucrat, nu apar în evidențe. Sfetcu Atanasie activa, în 1960, la Biblioteca Județeană din Suceava. Nu mai necesită nici un comentariu faptul că pe ștatele de plată ale Bibliotecii nu apare absolut deloc numele acestuia. Un caz asemănător este cel al lui Găneț Nicolae, președintele Sfatului popular Galați, în 1960. Evident, ca și în cazul lui Sfetcu Atanasie, nu există dosar personal sau un ștat de plată care să confirme o asemenea stare de fapt.

Bizar este faptul că, unii partizani au ajuns să lucreze la CAP și GAC. Așa este cazul lui Grecu George, care locuia în Mărășești și era membru al GAC „30 decembrie” sau al lui Iancu R. Radu, cu domiciliul în Văcărești (jud. Târgoviște) și membru C.A.P. Misterul este dezlegat de Mircea Gogoiu, un alt ex-partizan. Mai concret, de o filă din cartea de muncă a acestuia. De specialitate inginer agronom, acesta era, în 1960, director general în Ministerul Agriculturii. Avea un salariu de 3.700 lei. Până atunci, coordonase planul de activitate din funcția de consilier sau a fost delegat ca locțiitor la conducere. Surpriza oferită de directorul Mircea Gogoiu datează de la 1 ianuarie 1966, când acesta a fost transferat la C.A.P. ! În România survenise între timp decesul președintelui Gh. Gh. Dej (1901-1965) și începuse

ascensiunea lui N. Ceaușescu (1918-1989). „Tovarășii” care veneau din „schema veche”, cum este o mențiune în cartea de muncă a lui M. Gogioiu, nu au mai fost agreați și trecuți, în consecință, pe linie moartă. Ca să nu bată la ochi au fost transferați din funcțiile pe care le dețineau în alte activități, unde, fiabilitatea sarcinilor i-ar fi determinat să renunțe de bună voie.

Ultimii trei „partizani”, au o carte de vizită mult mai impresionantă. Mihai Rău era, în 1942, elev la Școala de Subofițeri în Rezervă de Artilerie „Mihai Bravu”. În perioada 15 septembrie 1942 – 19 noiembrie 1942, a luptat pe Frontul de Est cu Regimentul 5 Artilerie Grea, având gradul de caporal T.R. În urma ruperii frontului româno-german la Cotul Donului, a fost luat prizonier de Armata Sovietică, la 19 noiembrie 1942. A stat aproape doi ani ca prizonier, trecând prin lagărele 58 Central, 75 Urali și 165 Viazma. La 12 martie 1944, împreună cu 50 de români, a plecat la Moscova și Kiev, unde a urmat o școală de partizani, până la 23 august 1944. A activat în grupul Budionii, în perioada 9 octombrie 1944-27 februarie 1945, în regiunile Presov, Košice și Banská - Bystrica (Slovacia). A fost „lăsat la vatră” la 10 iunie 1945. Sovieticii l-au decorat cu Medaliile „Victoria” și „Partizanul Luptător” clasa a II-a (1945) iar Prezidiul Marii Adunări Naționale i-a acordat, în 1949, Ordinul „Apărarea Patriei” clasa a III-a și Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist”. În perioada 1 octombrie 1948-21 august 1949, Rău Mihai a fost student militar la Universitatea de partid „Ștefan Gheorghiu” din București. A devenit ofițer activ al Ministerului Apărării la 1 martie 1948, fiind înaintat la gradul de colonel, la 22 iulie 1957. La 18 august 1960 a fost trecut în rezervă, deși avea doar 41 de ani.

Nichifor Constantin a luptat pe Frontul de Est în perioada 22 septembrie 1942 – 19 noiembrie 1942, în cadrul Regimentul 10 Vânători, având gradul de fruntaș și apoi de caporal. A căzut prizonier la Cotul Donului (19 noiembrie 1942). În ianuarie 1943 a fost trimis la Școala de antifasciști din lagărul 165 Ivanov. Selecționat de Ana Pauker, a plecat pe front. În perioada 7 octombrie 1944-27 ianuarie 1945, a luptat cu unitățile de partizani Budionii în spatele liniilor germane din Cehoslovacia. La 11 februarie 1945 a ajuns la București și s-a prezentat la CC al PCR. De la 11 februarie 1945 și până la 8 octombrie 1949, ca rezervist, a îndeplinit numeroase funcții pe linie de partid. În perioada 8 octombrie 1949 – 1 ianuarie 1950, a fost elev la cursul scurt

de inițiere al Academiei Militare Politice, fiind avansat la gradul de maior cu vechimea de la 16 ianuarie 1945. La 1 ianuarie 1950 a devenit ofițer activ al Ministerului Apărării, fiind avansat la gradul de locotenent colonel. Data trecerii în rezervă este incertă.

Caporalul Gâță Edgar a luptat pe Frontul de Est în perioada septembrie 1942 – 1 noiembrie 1943, în cadrul Regimentul 83 Infanterie. A fost luat prizonier de o patrulă sovietică lângă Pericop, în timpul retragerii de la țărmul Mării de Azov spre Kerson. A stat în lagărul 148 Armavil (Caucaz). A fost încadrat în grupa de partizani Krasnov și parașutat, în aprilie 1944, în regiunea Zvolen - Banská Bystrica. În aprilie 1945 a primit ordin să ajungă în România. A intrat în țară pe la Siret, prezentându-se în București la C.C. al P.C.R. Gâță Edgar a îndeplinit o serie de funcții pe linie de partid, până în iunie 1948, când, „trimis de partid”, a fost încadrat ofițer activ la Ministerul Apărării cu gradul de maior. A urmat, inevitabil, un Curs de pregătire militară de pe lângă Academia militară „I.V. Stalin”, în perioada 1 ianuarie 1949-august 1949. A fost înaintat la gradul de colonel la 23 august 1955. La 3 noiembrie 1956 a fost trecut în rezervă, la doar 35 de ani. Se putea „lăuda” cu medaliile „Partizan al pământului Strămoșesc” și „Victoria”, primite de la Guvernul Sovietic în 1945, cu medalia „Eliberarea de sub jugul fascist” și Ordinul „Steaua României”, acordate de Prezidiul Marii Adunări Naționale în 1949.

Existența unor partizani în Cehoslovacia este confirmată și de colonelul Voicu Țugurel. Acesta, ajuns în prezent la respectabila vârstă de 78 de ani, a fost atașat militar al României în Cehoslovacia (1974-1986). Potrivit memoriilor sale (Voicu Țugurel, *Misiune îndeplinită. Din amintirile unui atașat militar în Cehoslovacia*, București, 2005), orașul Zvolen a fost un centru de acțiune al detașamentelor de partizani. De fiecare dată când atașatul militar român depunea coroane de flori la cimitirul eroilor români din Zvolen, Comitetul Național Raional îl conducea să viziteze și zonele unde au locuit și au luptat partizanii, marcate prin plăci comemorative, troițe și monumente, pe care erau menționate detașamentul de partizani „și perioada în care a locuit sau a acționat în zona respectivă”.